

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Ривліної Валентини Миколаївни

«Медіатизація мистецтва: комунікаційні аспекти»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних
комунікацій за спеціальністю

27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій

Ідеї про медіатизацію суспільного життя поширюються з початку 70-х рр.. минулого століття у зв'язку зі стрімким розвитком засобів масової інформації. Одним із перших термін «медіатизація» застосував англійський дослідник Дж. Б. Томпсон у роботі «Медіа і модерніті» для позначення ролі медіа, які транслують не просто інформацію, а зразки культури, що формують сучасне суспільство протягом останніх століть. Відтак, релевантність теми та актуальність дисертаційного дослідження, не викликає жодного сумніву.

У «Вступі» до основного викладу дослідження дисертантка переконливо й обґрунтовано окреслює актуальність дослідження, визначає мету і завдання, характеризує методи дослідження, розкриває наукову новизну роботи, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наводить відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

Об'єкт дисертаційного дослідження – феномен медіатизації мистецтва і предмет – форми, напрями, комунікаційні особливості медіатизованого мистецтва, – визначили струнку структуру дисертаційної праці Валентини Ривліної і сприяли формуванню її цілісності. Повністю корелює із об'єктом та предметом дослідження чітко сформульована мета роботи. Для її досягнення обрано абсолютно адекватний комплекс завдань.

Наукова новизна дослідження, достовірність наукових положень і висновків повністю забезпечується залученими до аналізу теоретико-методологічними підходами. Вдалим, на наших погляд, був зроблений і вибір методів для досягнення дослідницької мети, серед яких і загальнонаукові, і

спеціальні методи дослідження з дотриманням методологічних вимог, обумовлених соціальнокомунікаційною парадигмою. Застосування системного підходу дозволило дисертантці розглянути феномен сучасного мистецтва в контексті комунікативістики й мистецтвознавства, виявити закономірності, притаманні функціонуванню мистецьких практик наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., висвітлити особливості функціонування різних національних віртуальних музеїв світу; схарактеризувати комунікаційні засоби, канали, коди, ефекти й рецептивні можливості медіатизованої взаємодії в царині мистецтва.

Відтак, вмотивовано обраний методологічний інструментарій дозволив Валентині Ривліній отримати науково достовірні результати, які, без сумніву, мають важливе науково-теоретичне й практичне значення.

Вагомість результатів дослідження підтверджує й солідна емпірична база дисертації: контент 44 сайтів найвизначніших музеїв світу, контент сайтів та соціальних мереж 7 українських художніх музеїв. Звернімо увагу, визначальним чинником відбору матеріалу став факт наявності в музеїв віртуальної версії з пропозиціями віртуальних турів та запропонованими засобами зворотного зв'язку із віртуальними відвідувачами, контент тематичних груп у соціальних мережах (інстаграм-ресурси Tzvetnik, Art.viewer, ATP Diary, Saw.Some.Show, ContemporaryArtDaily, #tussenkunstenquarantaine, ФБ-проект #Изоизоляция) за березень-листопад 2020 року, перформанси, хепенінги, флешмоби, артпрактики на фестивалях сучасного мистецтва, котрі унаочнюють теоретичні уявлення про медіатизацію.

Важливе значення для осмислення теми має перший розділ «Теоретико-методологічні засади вивчення медіатизації мистецтва», що складається з чотирьох підрозділів, де дисертантка окреслює теоретико-методологічні та методичні підходи до вивчення медіатизації в царинах культури та мистецтва, наголошуючи на соціокомунікаційній парадигмі, яка скеровує дослідницький пошук, визначає джерельну базу та методи дослідження.

Уведені до наукового обігу праці вітчизняних та зарубіжних дослідників підтверджують і новизну теми, і нові підходи для досягнення поставленої мети та завдань роботи.

У другому розділі «**Сучасне мистецтво: комунікаційні аспекти**» діалогічна природа мистецтва визначається через засадничий концепт «комунікація», представлений як комунікаційна система з притаманними їй факторами та функціями

Значну наукову цінність мають спостереження щодо соціально-комунікаційної функціональності мистецтва, яка забезпечує процес духовної інтеграції людини в соціум. Важливою рисою сучасного мистецтва, наголошує Валентина Ривліна, є його партисипативність – максимальна інтеграція реципієнта в мистецький простір, залучення до співтворчості та співпереживання художньої події разом із творцем. Аудиторія постає як повноцінний суб'єкт творчого акту: цей статус потребує від неї спеціальної підготовки та відповідних фонових знань.

Характерно, що аудиторія сегментована не за територіальним принципом, що був типовим для доцифрових часів, а за типом сприйняття, естетичними уподобаннями, жанрово-видовими пріоритетами тощо.

У контексті соціології аудиторію мистецької комунікації дисертантка небезпідставно поділяє на «масу» та «утворену меншість», зорієнтовану на зразки елітарної культури, звертаючи увагу на те, що сьогодні зв'язки між митцем та споживачем ускладнюються. Цьому сприяють значна інтенсивність розвитку масмедіа, що ретранслюють твори мистецтва (комуніканти змушені звертатися до нецільових реципієнтів), та недостатнє розуміння аудиторією нових явищ у мистецтві.

Феномен сучасного мистецтва, робить узагальнення дисертантка, охоплює як новітні, так і традиційні підходи до художньої творчості, що свідчить не про його хронологічність, а про формальну змістовність, де і форма, і зміст узалежнюються медіатехнологічною логікою.

Усе це дало можливість дисертантці назвати визначальними рисами сучасного мистецтва застосування в художніх практиках нехудожніх засобів;

розширення знакової системи мистецтва, яка залучає найрізноманітніші коди для самовираження митців; провокативність та самодетермінація; партисипативність; масифікація; технологізація; поєднання локальних національних традицій із глобальними трендами; участь критика або куратора, що є обов'язковою ланкою в комунікаційному ланцюжку «куратор – проект – артоб'єкт»; комерціалізація, підкорення ринковим вимогам; медіатизація.

Варто відзначити, що Валентина Ривліна, підсумовуючи наукові здобутки цього розділу, доводить, що медіатизація є ознакою, яка перетинається з усіма наведеними рисами сучасного мистецтва. На платформі медіа відбувається поєднання раніше перелевантних семіотичних систем для продукування творів мистецтва. Вони уможлиблюють нову функціональність культури та аксіологію.

У треттому розділі **«Медіатизація мистецтва: основні форми та напрямки»**, який складається з трьох підрозділів, розглядається трансформація мистецьких практик під впливом медіафактора. Дисертантка переконливо демонструє, як сучасне мистецтво трансформус традиційну комунікаційну модель, висунувши на перший план реципієнта та формат його взаємодії з художнім твором, змусивши митця підпорядковувати творчі інтенції рецептивному чиннику комунікації.

І другий, і третій розділи містять багато фактичних даних проведених дослідницею аналітичних процедур, а також науково цінних спостережень та висновків щодо з'ясування сучасних тенденцій медіатизації мистецтва. Зокрема, у роботі акцентується увага на таких положеннях.

Трендовою формою сучасного мистецтва, заснованою на партисипативності, посиленої за рахунок технологічної складової, є перформанс. Перформанс як жанр-діалог знаходить найбільший розвиток у медіатизованих формах. Він розширює мистецький дискурс завдяки активності аматорів. Перформанс інтегрується в нову культуру, оскільки порушує важливі суспільні теми, що стають об'єктами реального й віртуального акціонізму.

Медіатизація мистецтва, передусім як екстраполяція мистецьких творів на медійні майданчики й залучення широких аматорських ініціатив, виявила

себе в мережевих проєктах #tussenkunstenquarantaine в Інстаграм та #Изоляция у Facebook. Докладний аналіз названих проєктів дозволив дисертантці продемонструвати можливості мистецтва як діалогової форми дозвілля, яка за умов самоізоляції набуває особливого значення, стає унікальною практикою самовираження митців-аматорів, надає комунікаційний майданчик для висловлення оцінок, критики, діалогу людей, об'єднаних спільними інтересами та захопленнями.

Медіатизація мистецтва в найширшому ракурсі розглядається Валентиною Ривліною в дослідженні як тотальна технологічна опосередкованість мистецтва, що дозволяє виокремити два аспекти її потрактування: медіатизація як частина художнього процесу/твору й медіатизація як колаборація сучасних технологій та культурно-мистецьких надбань людства.

Медіатизація музеїв, переконливо доводить дисертантка, створює умови перетворення їх в повноцінні медіа, які виконують функції інформування, промоції, встановлення зворотного зв'язку із різними цільовими групами відвідувачів. При цьому актуалізуються референтна функція (надання фонових знань та контекстів, участь у реценсії кураторів, модераторів контенту), металінгвістична (участь ключових комунікаторів у спрямуванні реценції, декодування арт-об'єктів як художніх жестів), рецептивна (використання партисипативних та імерсивних практик).

Таким чином, у своєму дослідженні авторка здійснює важливу для наукової галузі «Соціальні комунікації» концептуальну розробку проблеми медіатизації мистецтва, спричиненої технологічними та соціокультурними чинниками. Варто наголосити, що Ривліна В.М. розробляє концепт «медіатизації» в двох аспектах: як перспективну теорію у сфері комунікативістики і як онтологію, що оприявнює себе в сучасних мистецьких практиках. Релевантність теоретичного підґрунтя емпіричній базі дослідження забезпечує ґрунтовність дисертаційної праці та підсилює переконливість її висновків та результатів.

Дисертантка виявила й аналітично розкрила один із найбільш репрезентативних проявів медіатизації мистецтва – перетворення музейних інституцій на новітні медіа, які в силу імерсивності та партисипативності набувають принципово нового характеру взаємодії з аудиторією. Означені теоретичні положення, підкріплені переконливим емпіричним матеріалом, можемо вважати важливим здобутком роботи.

З огляду на здійснену оцінку основних положень роботи, відзначимо також теоретичне й практичне значення одержаних результатів дослідження, які можуть бути використані в підготовці фахівців за спеціальністю 061 «Журналістика» та при проведенні професійних тренінгів для працівників культурних закладів.

Обґрунтовані, оригінальні й актуальні висновки до дисертаційної роботи Валентини Ривліної беззаперечно відповідають меті й завданням дослідження та належним чином формують його цінність та завершеність.

Докладно ознайомившись із дисертацією, вважаю, що дисертантка успішно виконала всі поставлені завдання. Зокрема, слід відзначити логічно вмотивовану структуру роботи: вступ, три розділи, поділені на підрозділи, висновки, список використаних джерел (193 позиції) та додатки. Загальний обсяг – 195 сторінок, із яких 156 – основний текст, що відповідає вимогам до дисертацій кандидатського рівня.

Загалом, високо оцінюючи дисертаційну працю Валентини Ривліної, вважаю за необхідне деякі аспекти роботи винести на обговорення.

1. Сторінка 17. Авторка зазначає: «Партисипативність у створенні мистецького продукту є однією з визначальних рис сучасного мистецтва» і надалі розвиває цю тезу, апелюючи до конкретних прикладів. Водночас дослідниця не згадує в роботі концептуально наближені до «партисипативності» поняття «партисипативна культура», «партисипативний музей», що могло б значно збагатити дисертаційну роботу.

2. Сторінка 21. Дослідниця надає перелік характерних ознак медіатизації, серед яких: вибухоподібний розвиток соціальних медіа, інтерактивна взаємодія з реципієнтами, перебудова соціальних інституцій

згідно з медіалогією, «розтягування» соціальних відносин у часі й просторі тощо. Водночас не визначає, які з цих характеристик є первинними, а які вторинними.

3. У підрозділі 1.2. «Концептосфера медіатизації культури» дослідниця називає концепти, що є засадничими для її роботи: «медіакратія», «медіалогіка», «медіаподія», «медіакультура», однак залишає поза увагою концептосполуку «медіагенічні чинники», яка також потребує дефініювання.

4. Варто було б також вказати на перспективи розвитку віртуальних музеїв у процесі медіатизації

5. Перелік сайтів найвідоміших музейних інституцій (сторінки 122-126) доречно було б винести у Додатки.

Висловлені побажання та зауваження жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Валентини Ривліної. Переконана, що отримані дисертанткою результати є важливими для українського та зарубіжного медієзнавства й мають відчутну перспективу подальших досліджень.

Вважаю, що дисертація цілком відповідає спеціальності 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій. Текст автореферату дисертації відповідає змістові й структурі роботи та зробленим у ній висновкам, уповні реферативно відтворює основні дослідницькі напрацювання.

Загалом, дисертація є самостійною науковою працею, що характеризується єдністю змісту, чітко вираженою науковою новизною, теоретичною й практичною значимістю, а також підтверджує особистий внесок дисертантки в розвиток теорії та історії соціальних комунікацій. Вважаю, що дисертація «Медіатизація мистецтва: комунікаційні аспекти» відповідає всім вимогам, що висуваються до робіт такого рівня, зокрема вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з наступними постановами Кабінету Міністрів України). Зміст дисертації виконано в межах спеціальності й профілю спеціалізованої вченої ради К 08.051.19 із захисту дисертацій на

здобуття наукового ступеня кандидата наук Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, а її авторка **Валентина Миколаївна Ривліна** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій.

Офіційний опонент –

кандидат наук із соціальних комунікацій,

старший викладач

кафедри журналістики та філології

Сумського державного університету

Л. М. Дудченко

Підпис	<i>Дудченко Л. М.</i>
засвідчую	<i>Л. М. Дудченко</i>
	Відділу кадрів

